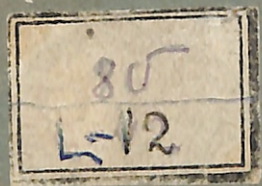

34

Գաբրիել Մանուկյան

Բ-1911

9 2002

ՍԵՆՍԱ ԼԵՆԻՆԻՍՏ

ԿԱՐՄՐԱՎԶԻԿԸ

Թարգ. Լ. Բաքայեան.

№ 4

Տփղիս

Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» Մոսկրանեան փող. № 13.
1911

APM.
2-306a

85
452

807

ՍԵՆՍԱ ԼԵԳԻՍԼԱՏԻՎ

ԿԱՐՄՐԱՎԶԻԿԸ

Թարգ. Լ. Բաբայան.

ՍԵ ԿՐԱԿԵԼԻ.

№ 4

ՏՓԽԻՍ

Տպարան «ՀԵՐՄԵՍ» Մուխրանեան փող. № 13.
1911

ԿԱՐՄՐԱՎ ԶԻԿԸ

Այս գէպը պատահեց այն ժամանակ, երբ Աստուած ստեղծեց ոչ միայն երկինքն ու երկիրը, այլ և կենդանիներն ու բոյսերը, որոնց նա իսկոյն ևեթ անուններ տւեց:

Այն ժամանակի մասին շատ պատմութիւններ են մնացել և եթէ դրանք բոլորն էլ այժմ յայտնի լինէին, աշխարհիս բոլոր անհասկանալի բաներն էլ մեզ համար պարզ կը լինէին:

Եւ ահա մի անգամ Տէրը նստել էր դրախտի մէջ և ներկում էր թռչուններին, սակայն ներկը նրան բաւականութիւն չէր տալիս:

Եւ հէնց այդ ժամանակ էջն ստացաւ երկար

40728-67

57334-ահ

ականջներ, որովհետև նա երբեք չէր կարողանում յիշել իրեն տաժ անունը: Մի քանի քայլ անելուց յետոյ, նա մոռացաւ իր անունը, երեք անգամ յետ դարձաւ և հարցրեց զրա մասին: Այն ժամանակ Տէրը մի քիչ դուրս եկաւ համբերութիւնից, բռնեց նրա ականջներից և ասաց.

—Քո անունն է՝ էշ, էշ, էշ:

Եւ այդպէս ասելով նա այնքան քաշեց նրա ականջներից, մինչև որ էշն սկսեց լաւ լսել և յիշել իր անունը:

Այդ նոյն օրը Տէրը պատժեց մեղին: Հէնց որ ստեղծեց մեղուն, նա իսկոյն ևեթ սկսեց մեղը հաւաքել, իսկ կենդանիներն ու մարդիկ առնելով մեղրի քաղցը հոտը, մօտեցան մեղրը փորձելու: Սակայն մեղուն ցանկանում էր ամբողջ մեղրը իր համար պահել և զրա համար էլ խայթում էր մեղրի խորիսխին մօտեցող բոլոր արարածներին: Նկատելով այդ, Տէրը իր մօտ կանչեց մեղին և նրան պատժեց:

«Ես բեզ շնորք տւի աշխարհիս ամենաքաղցը բանը—մեղրը ժողովելու, բայց ես քեզ իրաւունք չտւեցի այդպէս խիստ վարւելու քո մերձա-

ւորների հետ: Իմացիր որ դու կը մեռնես, եթէ թունաւորես որեւէ մէկին, որ ցանկանում է քո մեղրի համը ճաշակել...»

Հէնց այդ ժամանակն էր, երբ ծղրիզը կուրացաւ, իսկ մըջիւնը զրկեց իր թևերից. այդ միևնոյն օրը շատ հրաշքներ պատահեցին:

Մեծ և հեղ Տէրը ամբողջ օրը անցկացրեց զրախտի մէջ, ստեղծում և կենդանութիւն էր սփռում իր շուրջը, իսկ երեկոյեան դէմ նա մտածեց ստեղծել մի փոքրիկ մոխրագոյն թռչուն:

«Յիշիր, որ անունդ կարմրավզիկ է,» ասաց Տէրը թռչունին:

Նա բարձրացրեց թռչունին, և սա թռաւ:

Թռչնակը մի պտոյտ արաւ, ծանօթացաւ այն երկրի հետ, որտեղ իրեն վիճակւած էր ապրելու, իսկ զրանից յետոյ նա ցանկացաւ իրեն դիտել: Հէնց այդ ժամանակ նկատեց թռչնակը, որ իր ամբողջ մարմինը, նոյն իսկ վիզը մոխրագոյն է: Կարմրավզիկը մի լաւ շուռ ու մուռ եկաւ և սկսեց դիտել իր մարմնի արտացոլումը ջրի մէջ, սակայն իր մարմնի վրայ ոչ մի կարմիր փետուր

չգտաւ: Դրանից յետոյ նա յետ թուաւ Տիրոջ մօտ: Տէրը բազմեւ էր ողորմածաբար և հեղօրէն. նրա ձեռքերից դուրս էին թռչում ազնուները և ճախրում նրա գլխի վերեւ, աղանձները փարում նրա ուսերին, իսկ ոտների տակ թափւած էին վարդեր, շուշաններ և ուրիշ ծաղիկներ:

Փոքր թռչնակի սիրտը դողում էր երկիւղից, բայց այնուամենայնիւ նա թռչելով հետզհետէ մօտենում էր Տիրոջը և վերջ ի վերջոյ նստեց նրա ձեռքի վրայ:

Այն ժամանակ Տէրը հարցրեց նրան, թէ ի՞նչու է նա վերադարձել:

— Ես ցանկանում էի Քեզ մի հարց տալ, պատասխանեց թռչնակը:

«Ի՞նչ ես ցանկանում», հարցրեց Տէրը:

— Ինչո՞ւ համար ես ինձ Կարմրավզիկ կոչում, քանի որ ես ոտից մինչև գլուխս մոխրագոյն եմ: Ինչո՞ւ ես ինձ Կարմրավզիկ անւանում, քանի որ մարմնիս վրայ մի կարմիր փետուր անգամ չկայ:

Թռչնակը իր փոքրիկ սև աչիկներով աղեր-

սական հայեացք ձգեց Տիրոջ վրայ և շուտ տւեց իր գլուխը:

Նա իր շուրջը տեսաւ կարմիր և ոսկեայ թեթեւ փոշիով ծածկւած կարմիր փասեաններ, կարմիր սանրերով աքաղաղներ, էլ չեմ ասում ոսկէ ձկնիկներն ու վարդերը: Եւ իհարկէ, իսկոյն նրա գլխով անցաւ այն միտքը, որ բաւական է ինքն էլ մի փոքրիկ կարմիր բիծ ունենայ իր կրծքի վրայ, այն ժամանակ ինքն էլ հրաշալի թռչնակ կը լինի և իր անւանը իսկապէս արժանի:

— Ինչո՞ւ համար ես ինձ Կարմրավզիկ կոչում, երբ ես ամբողջապէս մոխրագոյն եմ, մի անգամ էլ կրկնեց նա և սպասում էր, որ իրան Տէրը կը պատասխանի հետևեալը:

«Ա՛խ, բարեկամս, ես բոլորովին մոռացել եմ քո կրծքի վրայ եղած փետուրները կարմիր գոյնով ներկելու: Սպասիր, ես այդ կուղղեմ»:

Սակայն Տէրը հանգիստ ժպտաց ու ասաց.

— Ես քեզ Կարմրավզիկ կոչեցի և դու էլ պէտք է այդ անունը կրես: Սակայն դու ինքզիք արժանիքներով պէտք է ձեռք բերես կրծքիդ վրայ կարմիր փետրիկներ:

Այդ խօսքերը ասելուց յետոյ Նա բարձրացրեց իր ձեռքը և թռչնակին թոցրեց: Թռչնակը մտածելով թռչում էր դրախտի մէջ: Ի՞նչ կարող է անել այդպիսի մի փոքրիկ թռչնակ, որպէս զի ձեռք բերի կարմիր փետրիկներ:

Նա մտածեց իր համար բոյն շինել վայրի վարդերի թփի մէջ: Նա կարծում էր, որ վարդերի թերթիկները կընկնեն նրա կրծքի վրայ և իրանց գոյնը կը տան նրան:

* * *

Շատ և շատ տարիներ անցան այդ ամենաեղջանիկ օրից: Կենդանիներն ու մարդիկ արդէն վաղուց էին թողել դրախտը և ցրւել ամբողջ երկրի վրայ: Մարդիկ սովորել էին մշակել հողը, նաւարկել ծովերի վրայ, իրանց համար հագուստներ և բնակարաններ պատրաստել, փառահեղ տաճարներ շինել և հիմնել այնպիսի հսկայական քաղաքներ, ինչպէս են Թեբէն, Հռոմը և Երուսաղէմը:

Եւ ահա վրայ հասաւ մի օր, որը դեռ երկար ժամանակ անշնչելի կը մնայ մարդկային պատմութեան մէջ: Այդ օրը առաւօտեան Կարմրավզիկը նրա-

տել էր մի ցածր և մերկ բլրի վրայ Երուսաղէմ քաղաքի պատերի տակ և բնում պատսպարած իր փոքրիկ ձագուկներին երգ էր երգում:

Կարմրավզիկը պատմում էր իր զաւակներին ստեղծագործութեան հրաշալի օրւայ և այն բանի մասին, որ Տէրը շամհին անուններ է տւել: Իւրաքանչիւր Կարմրավզիկ այդ պատմութիւնը պատմել է իր երեխաներին, սկսած ամենառաջին այն Կարմրավզիկից, որը լսեց Աստծու խօսքերը և դուրս թռաւ նրա ձեռքերից:

— Եւ տեսէք, տխրութեամբ ասաց նա, այն օրւանից արդէն անցել են շատ տարիներ, ծագել են այնքան վարդեր, ձւերից դուրս են եկել այնքան թռչնիկներ, որ նրանց ոչ ոք չէ կարող հաշւել, սակայն Կարմրավզիկը դեռ ևս մնացել է մի փոքրիկ և մոխրագոյն թռչնակ և դեռ ևս չէ արժանանում կարմիր փետրիկների:

Նրա ձուտիկները լայն բաց արին կտուցները և հարցրին իրանց մօրը, թէ արդեօք նախնիքները փորձել են այնպիսի մի մեծ

գործ կատարել, որ արժանանան այդ անգնահատելի կարմիր փետրիկներին:

— Մենք ամենքս ամեն բան արինք, ինչ որ կարող էինք, պատասխանեց թռչնակը, բայց մեզանից ոչ ոքին չյաջողեց ձեռք բերել այդ ցանկացած բանը: Կարմրավզիկը մի անգամ պատահեց իր նման մի թռչնակի և նրան այնպես ջերմ սիրեց, որ իր սիրտը վառւեց. «Ահ, այժմ հասկանում եմ, մտածեց նա, Տէրը ցանկանում է, որ ես ջերմ և ուժգին սիրեմ, այն ժամանակ կրծքիս փետրիկները կը ներկեն կըրակով, որ կայրի իմ սիրտը»: Սակայն նրան ոչինչ չաջողեց, ինչպէս և մեզ ամենքիս, և ինչպէս չի յաջողւիլ և ձեզ:

Թռչնիկները տխուր ծւծւացին, այսինքն վշտացան, որ իրանց փոքրիկ և խառտ վզիկների վրայ երբէք կարմիր փետրիկներ չեն լինիլ:

— Մենք մեր յոյսը դրել էինք մեր երգի վրայ, շարունակեց իր պատմութիւնը պառաւ թռչունը: Արդէն առաջին Կարմրավզիկը այնպէս երգեց, որ նրա կուրծքը թրթռում էր ոգևորութիւնից և նա մտածեց. «Այս վառվռուն ոգևորու-

թիւնը, որով ես երգս երգեցի և որը ապրում է հոգուն մէջ, կարմիր գոյնով կը ներկի իմ փետրիկները»: Սակայն նա սխալւեց, ինչպէս սխալւեցինք մենք ամենքս, ինչպէս կը սխալւէք և դուք:

Ճուտիկները կիսամերկ կոկորդից յանկարծ դուրս թռաւ մի ճիչ:

— Մենք մեր յոյսը դրել էինք նաև մեր քաջութեան և համարձակութեան վրայ, շարունակեց պառաւ թռչունը: Առաջին Կարմրավզիկը արդէն քաջութեամբ կուեց ուրիշ թռչնակների հետ և նրա կուրծքը վառւեց յաղթական կրակով. «Ահ, մտածեց նա, իմ փետրիկները կը ներկեն կարմիր գոյնով պատերազմական այն կրակից, որ վառում է իմ սրտում: Սակայն նա սաստիկ սխալւեց, ինչպէս մենք ամենքս, և ինչպէս կը սխալւէք և դուք:

Ճուտիկները ոգևորւած ճչացին, որ իրենք էլ կը փորձեն խոստացած բանը ձեռք բերել, սակայն պառաւ թռչունը պատասխանեց նրանց, որ այդ անկարելի է:

Իհնչի՛ վրայ են նրանք իրենց յոյսը դնում,

երբ նրանց նշանաւոր նախնիքներն անգամ չեն կարողացել այդ բանը ձեռք բերել: Ընչ կարող են նրանք անել, եթէ ոչ միայն սիրել, երգել և կուել: Ի՞նչ կարող են նրանք անել...

Թռչնակը չվերջացրեց իր խօսքը, որովհետև երոստղէմի դռներից դուրս եկաւ ամբոխը և իր քայլերն ուղղեց դէպի այն բլուրը, որտեղ գտնուում էր նրա բոյնը: Այդ ամբոխի մէջ կային հալարտ ձիեր հեծած և նիզակներ բռնած զինւորներ, մեխեր և մուրճեր տանող դահիճներ, աչքի էին ընկնում քահանաներ և դատաւորներ, լացող կանայք, իսկ նրանց առջևից գնում էր մերկ թափառականներից բաղկացած ամբոխը:

Փոքրիկ մոխրագոյն թռչնակը դողդողալով նայում էր իր բնի ծայրին նստած: Նա վախենում էր, որ նրանք կը կոխեն վայրի վարդերի թուփը և կը սպանեն իր ճուտիկներին:

— Նայեցէք, ասաց նա նրանց, ամուր կպէք իրար և զգոյշ կացէք: Ահա մի ձի է գալիս ուղիղ մեզ վրայ: Ահա և մի զինւոր, որի կօշիկներին երկաթներ են կպցրած: Դէպի մեզ է գալիս և ամբողջ ամբոխը:

Թռչնակը բոլորովին լռեց և հանգստացաւ: Նա գրեթէ մոռացաւ իրանց սպառնացող վտանգը: Յանկարծ նա մտաւ բնի խորքը և իր թևերով ծածկեց ճուտիկներին:

— Ոչ, այս արդէն սարսափելի է, ասաց նա, ես չեմ ուզում, որ դուք ամեն ինչ տեսնէք: Ահա ամբոխը տանում է երեք աւագակներ խաչելու:

Նա երկիւղով տարածեց իր թևերը, որպէս զի իր գաւակները ոչինչ չտեսնեն: Նրանք միայն լսում էին մուրճի հարւածները, ամբոխի և ժողովուրդի վայրենի աղաղակները: Կարմրավզիկը ամեն ինչ մանրամասն դիտում էր: Երկիւղից լայն բացւած նրա աչիկները չէին հեռանում այն երեք զրծբախտներից:

— Ինչ դաժան են մարդիկ, մտածեց թռչնակը: Նրանք չբաւականացան այդ խեղճերին խաչելով, դեռ ուզում են նրանցից մէկի գլխին էլ փշեայ պսակ դնել: Ես այստեղից տեսնում եմ, թէ ինչպէս փշերը արիւնոտում են նրա ճակատը: Իսկ այն մարդը այնքան գեղեցիկ է, նրա հայեացքը այնքան համեստ է, որ

չի կարելի նրան չսիրել: Երբ ես տեսնում եմ նրա տանջանքը, ինձ թւում է, որ իմ սիրտը ծակծկւում է սուր սլաքներով:

Եւ թռչնակը աւելի և աւելի էր ցաւակցում փշեայ պսակով խաչածին:

— Եթէ ես արծիւ լինէի, մտածեց նա, ես կը հանէի նրա ձեռքերից մեխերը և իմ սուր ճանկերով կը ցրէի նրան չարչարողներին:

Նա նկատեց, թէ ինչպէս արիւնը հոսում էր խաչածի ճակատից և այլ ևս չկարողացաւ նստել իր բնում:

— Թէև ես փոքր եմ և թոյլ, այնուամենայնիւ ես պէտք է որևէ բան անեմ այդ դժբախտ Մարտիրոսի համար, մտածեց թռչնակը:

Նա դուրս թռաւ բնից, բարձրացաւ երկինք և սկսեց լայն պտոյտներ գործել խաչածի գլխի վերևը:

Նա երկար ժամանակ թռչում էր, բայց տատանւում էր մօտենալու խաչածին, որովհետև ինքը մի փոքրիկ և վախկոտ թռչուն էր և երբէք չէր մօտեցել մարդկանց: Բայց նա հետզհետէ սիրտ առաւ, մօտեցաւ նրան և իր կտու-

ցով հանեց փշերից մէկը, որ խրւել էր նրա գլուխը: Հէնց այդ ժամանակ թռչնակի վրայ ընկաւ խաչածի արիւնից մի կաթիլ:

Այդ կաթիլը իսկոյն ևեթ ներկեց նրա վզի և կրծքի փոքրիկ և քնքուշ փետրիկները:

Երբ թռչնակը նորից թռաւ դէպի իր բունը, ճուտիկները աղաղակեցին.

— Քո կրծքի փետրիկները կարմիր են: Նրանք վարդից աւելի կարմիր են:

— Դա այն թշառու մարդու գլխից դուրս եկած արեան կաթիլն է: Այդ արիւնը կանհետանայ, եթէ ես լողանամ առակում:

Բայց որքան էլ լողանում էր փոքրիկ թռչունը, կարմիր բիծը չէր անհետանում և երբ նրա ճուտիկները մեծացան, նրանց վիզն ու կուրծքն էլ զարդարւած էին կարմիր փետուրներով, և այդ շարունակում է մինչև այսօր:

61

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and mostly illegible due to the quality of the scan and the nature of the bleed-through.

№ 1 «Տէրտէրն ու իր Բալդի ծառան» . . .	1 կող.
№ 2 «Եսասէր Հսկայ»	1 կող.
№ 3 «Գող մաքին»	1 կող.
№ 4 «Կարմրավզիկը»	1 կող.

Պահեստը Թիֆլիզի «Գիր» գրավաճառանոցում:

Մամուլի տակ է և շուտով լոյս կտեսնի

Լենոն Բարսյեանի

ԲՈՒԲՈՎԻՆԱՅԻ ԵՒ ՄՈՒԴԱԻԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ

Պատմա-ազգագրական ուսումնասիրութիւն

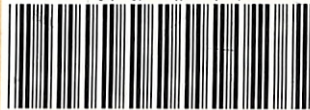
54

պի
տ

0004023

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004023

APM.

2-3062